БЕЛАРУСКІ НАРОДНЫ ФРОНТ

Калі можна параўноўваць Устаноўчы з'езд Беларускага Народнага Фронту за перабудову "Адраджэньне", які праходзіў 24-25 чэрвеня 1989 г. у Вільні, дык толькі з тымі гістарычнымі актамі, што дэманстравалі свету нязломную волю беларусаў да самастойнага нацыянальнага жыцця.

Беларускі Народны Фронт "Адраджэньне" нарадзіўся 19 кастрычніка 1988 г. падчас Устаноўчага сходу Таварыства памяці ахвяраў сталінізму "Мартыралог Беларусі". На ім прысутнічала каля 350 чалавек з усіх рэгіёнаў Беларусі, гэта былі прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі, рабочыя, сяляне, студэнцкая моладзь. Тады таксама ўтварыўся арганізацыйны камітэт Беларускага Народнага Фронту "Адраджэньне". Гэта і быў дзень ягонага нараджэння — падчас балючага роздуму найсвятлейшых прадстаўнікоў беларускага народа над памяццю бязвінных ахвяраў Сталіна-людазабойцы, ягоных паплечнікаў, якія за некалькі дзесяцігоддзяў свайго панавання зніштожылі на Беларусі больш 2 мільёнаў чалавек: найвыдатнейшай інтэлігенцыі, найбольш працавітых і свядомых рабочых, самых гаспадарлівых сялян — цалкам абяскровілі наш народ.

"Беларускі Народны Фронт за перабудову "Адраджэньне" ствараецца дзеля арганізацыі шырокай народнай падтрымкі распачатых лепшымі сіламі Камуністычнай партыі Савецкага Саюза радыкальных зменаў ва ўсіх сферах грамадскага жыцця, забеспячэння на гэтай аснове незваротнасці перабудовы, абуджэння ініцыятывы, таленту, дэмакратычнай і нацыянальнай свядомасці народу, абароны ад намаганняў бюракратыі сарваць працэс абнаўлення грамадства, затармазіць развіццё дэмакратыі і публічнасці ў рэспубліцы. БНФ выступае за перабудову грамадства на прынцыпах дэмакратыі, гуманізму і сацыяльнай справядлівасці, за стварэнне прававой дзяржавы, за адраджэнне ленінскіх прынцыпаў нацыянальнай палітыкі, за рэальны суверэнітэт Беларусі, асвешча-

ны Канстытуцыяй БССР. БНФ — гэта масавы грамадскапалітычны рух, які бачыць сваю найвышэйшую мэту ва ўсталяванні народаўладдзя і адраджэння беларускай нацыі, (...) дзейнічае ў межах Канстытуцыі БССР і аб'ядноўвае людзей незалежна ад іх сацыяльнага паходжання і становішча, ад іх прафесійнай, нацыянальнай, партыйнай і рэлігійнай прыналежнасці", — сцвярджае праграма БНФ "Адраджэньне".

Усяго за некалькі месяцаў у "Адраджэньні" згуртаваліся з усяе Беларусі дзесяткі тысяч членаў, узнікаюць сотні груп падтрымкі. Гэты агульнабеларускі рух ініцыюе і ўзначальвае самыя разнастайныя формы змагання за вяртанне належных правоў беларускай мове ва ўсіх сферах грамадскага жыцця, паўсюднае карыстанне ёю, навучанне ва ўсіх школах, ад дзіцячых садзікаў і на аспірантуры ўключна, за адраджэнне беларускіх традыцый з бел-чырвона-белым сцягам і Пагоняй як сімваламі беларускай дзяржаўнасці, за разбуджванне нацыянальнай свядомасці народу праз пашырэнне праўдзівай гісторыі і ўсебаковае развіццё ўсіх форм нацыянальнай культуры і, урэшце, за ратаванпе ўсяго беларускага народа ад генетычнага выраджэння і паступовага вымірання ў выніку ядзернага выбуху ў Чарнобылі — людазабойчага злачынства абюракрачанай навукі і тэхнікі і г.д.

Шэрагі "Адраджэньня" з кожным днём павялічваліся і стала неабходнасцю скліканне Устаноўчага з'езду — дзеля афіцыйнага заснавання арганізацыі, прыняцця яе статуту і праграмы, выбару кіруючых органаў, абмеркавання найважнейшых арганізацыйных спраў. Нягледзячы на многаразовыя старанні арганізацыйнага камітэта БНФ "Адраджэньне" ЦК Камуністычнай партыі Беларусі і Вярхоўны Савет БССР не далі дазволу на правядзенне З'езду на тэрыторыі Савецкай Беларусі, афіцыйныя ж арганізацыі, установы і друк накіраваліся на "Адраджэньне", паклёпнічаючы на яго кіраўніцтва і дзеячаў, ганьбуючы і цкуючы, наладжваючы пабоі яго актывістаў, узломваючыся да памяшканняў БНФ і г.д. Таму Арганізацыйны камітэт звярнуўся да Вярхоўнага Савета Літоўскай ССР за дазволам правесці Устаноўчы з'езд у Вільні. Літоўскія браты не толькі згадзіліся, але далі да выбару некалькі залаў, а славуты

"Саюдзіс" паспяшаўся з рознабаковай дапамогай у спраўным правядзенні З'езда, на яго зварот да жыхароў Вільні па тэлебачанні — дапамагчы з начлегам для дэлегатаў і гасцей — паступіла ад віленцаў столькі запрашэнняў, што магло б пераначаваць удвая болей удзельнікаў З'езда.

Ужо здалёк было відаць, як амаль у сэрцы старажытнай Вільні, на стромкім узвышшы перад велічным франтонам рэспубліканскага Палаца прафесіянальных саюзаў, дзе адбываецца Устаноўчы з'езд "Адраджэньня", лунаюць бел-чырвона-белыя сцягі, на харугвах красуецца Пагоня, удзельнікаў вітаюць лозунгі на беларускай і літоўскай мовах. Вялізны хол палаца дэкараваны таксама беларускай і літоўскай нацыянальнай сімволікай, а ўсю абшырную антрэсолю занялі мастацкія работы беларускіх жывапісцаў, графікаў, карыкатурыстаў, фатографаў, прысвечаныя мінуламу і сённяшняму Беларусі, многія з іх дагэтуль афіцыйна не выстаўляліся і, мабыць, не хутка настануць часы, калі яны будуць паказаны ў выставачных залах Беларусі. Большасць прац прысвечана сталінскаму людазабойству на беларускіх землях, разгону міліцыяй мінулагодніх і сёлетніх мірных маніфестацый у Мінску і іншых гарадах Беларусі і г.д.

Увесь Устаноўчы з'езд праходзіў у зале, дзе на фоне белчырвона-белага сцяга імчалася наша залатая Пагоня, а са сцен глядзелі партрэты выдатных людзей Беларусі, пачынаючы ад Ефрасінні Полацкай і да Уладзіміра Караткевіча, віднеліся старажытныя гербы гарадоў і зямель Беларусі.

З праграмным дакладам на З'ездзе выступіў Зянон Пазьняк — старшыня Арганізацыйнага камітэта БНФ "Адраджэньне" і яго фактычны духоўны і арганізацыйны кіраўнік. Кожнае слова яго мела глыбокі сэнс і было ўсебакова ўзважана. Спадзяючыся, што раней ці пазней гэты даклад і найбольш істотныя выступленні на З'ездзе будуць поўнасцю або часткова апублікаваны ў "Ніве" ці "Беларускім календары", абмяжуюся адной цытатай з даклада: "Мы за такую дзяржаву, у якой свабодны народ адчуваў бы сябе гаспадаром сваёй зямлі і ўласнага лёсу. Мы за тое грамадства, у якім не марнуецца чалавечая праца, не нішчыцца народная зямля, куль-

тура і мова, дзе свабода сумлення, дзе дзеці шануюць бацькоў, а маткі сваіх дзяцей, мы за грамадства, якое гарантуе будучыню сваім грамадзянам". На З'ездзе выступілі з канструктыўнымі прамовамі дзесяткі дэлегатаў, гасцей, прадстаўнікі народных франтоў Літвы, Латвіі, Эстоніі, Азербайджана, Украіны, тэлеграмы прыйшлі з Масквы, Тбілісі і іншых гарадоў. Іх слухалі больш сотні замежных і з розных савецкіх рэспублік журналістаў, транслявала літоўскае радыё і тэлебачанне, фільмавала некалькі груп дакументалістаў. З'езд быў надзвычай працавіты і дасканала арганізаваны, панавала на ім нейкая асаблівая, унутраная, свядомая дысцыпліна, якая пе дапусціла да зрыву работы дэлегатаў насланымі правакатарамі, а спробаў звесці на нішто, і перш за ўсё перашкодзіць прыняццю асноўных дакументаў — статута, праграмы, рэзалюцый, выбару ўладаў "Адраджэньня" — было не мала. Найбольш нахабна быў атакаваны статут, бо непрыняццё яго абазначала б крах З'езда. Але наперакор усім злым моцам статут, пасля каля чатырохгадзіннага змагання, быў прыняты амаль апоўначы 24 чэрвеня.

Наступны дзень — гэта яшчэ больш інтэнсіўная работа З'езда над выпрацаваннем і прыняццём Праграмы БНФ, больш за дзесяць рэзалюцый, выбары Сойму як найвышэйшай улады "Адраджэньня" паміж з'ездамі, а таксама іншых выбарных органаў. У выніку праведзеных згодна з усімі правіламі дэмакратызму тайных выбараў сярод спіску з 82 кандыдатаў быў выбраны 55-асабовы Сойм. Старшынёй Сойму выбраны Зянон Пазьняк, яго намеснікамі Міхась Ткачоў (Гародня) і Юры Хадыка (Мінск). У перапынку з'езда адбылася першая сесія Сойму, на якой быў выпрацаваны Зварот да народаў СССР і краінаў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, які быў прадстаўлены З'езду і аднагалосна ім прыняты.

У перапынках выступаў вядомы ва ўсёй Беларусі пяснярбард Сяржук Сокалаў-Воюш, яго песня "Фронт", у якой, між іншым, гаворыцца: "Фронт! Фронт! Ён маё і тваё абуджэнне; ён народу майго адраджэнне!" стаў гімнам З'езда. Удзельнікі прасілі спевака выконваць яго некалькі разоў, спявалі, стоячы, разам з ім. У фае і на калідорах юнакі і дзяў-

чаты прадавалі нелегальныя газеты, часопісы, лістоўкі — дзесяткі выданняў, самых разнастайных па змесце і форме. Агромністыя стосы іх уміг расхопліваліся ўдзельнікамі З'езда. Калі варожыя Устаноўчаму з'езду сілы арганізавалі ў адлеглым раёне Вільні мітынг, правадыры якога дамагаліся разгону нашага З'езда, па закліку З. Пазьняка з залы выбегла некалькі дзесяткаў юнакоў і ўтварылі навокал палаца ахоўную старожу. Ворагі не спрабавалі атакаваць З'езд.

Заканчэнне Устаноўчага З'езда "Адраджэньня" пераўтварылася ў кранальную патрыятычную маніфестацыю: у зале густа залуналі нацыянальныя беларускія, літоўскія, латышскія, эстонскія, украінскія, яўрэйскія сцягі і харугвы з нацыянальнымі гербамі. Увесь З'езд, стоячы, як малітву, як гімн праспяваў Багдановічаву "Пагоню", а святар, узняўшы над галовамі прысутных раскрытае Свяшчэннае Пісанне, блаславіў дзейнасць Беларускага Народнага Фронту за перабудову "Адраджэньне". Старэйшыя плакалі, абдымаліся і са слязамі радасці, што ім пашчасціла дажышь моманту, калі з памершай уваскрасае Беларусь. Маладыя ж, як у час усяго З'езда, гэтак і цяпер, штораз то ўзносілі гучны кліч: "Жыве Беларусь!" і ўся зала зрывалася на ногі, уздымала заціснутыя кулакі і грымела: "Жыве!"

Гэты велічны гістарычны акт закончыўся познім вечарам 25 чэрвеня 1989 г. Калі мы, яго ўдзельнікі, спяшаліся на цягнікі і аўтобусы ў розныя мясціны Беларусі, нас запыталі літоўскія сябры і, далікатна кранаючы на нашых грудзях значкі з Пагоняй і надпісам "Жыве Беларусь" ды бел-чырвона-белыя банцікі, казалі: "Шчасліва вам, браты! Мы з вамі заўсёды — ад Вітаўта і да апошняга тхнення!"

"Ніва" н-р 34 (1736) ад 20 жніўня 1989 г.